

**BO'LAJAK PEDAGOGLAR O'Z-O'ZINI IJODIY RIVOJLANTIRISH
MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19207715>

Xolida Nabiyevna Qosimova

O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti, tadqiqotchisi.

Annotatsiya

Pedagog – bu, san'at. O'qituvchi osongina, o'z-o'zidan erisha olmaydi bu maqomga. Shuning ekan, pedagog kasbiga, ya'ni sog'lom avlod uchun chinakam murabbiy bo'lishga havasi, ishtiyoqi zo'r, zamon talablarini chuqur tushunadigan, o'zining ilmiy salohiyati, ijtimoiy saviyasi, pedagogik mahoratini oshirib boruvchi, haqiqiy vatanparvar va mehnatsevar kishilargina erisha oladilar.

Ushbu maqolada bo'lajak pedagoglarni o'z-o'zini ijodiy rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish masalasi tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: *pedagogik mahorat, o'qituvchi, o'z-o'zini rivojlantirish, nutq madaniyati, qobiliyat, innovatsion jarayon, bo'lajak o'qituvchi.*

O'qituvchi (pedagog) – pedagogik, psixologik va mutaxassislik yo'nalishlari bo'yicha maxsus ma'lumot, kasbiy tayyorgarlik, yuksak axloqiy fazilatlar ega, ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatuvchi shaxsdir. O'qituvchilik kasbi qadim- qadimdan inson faoliyatining asosiy turi sifatida shakllangan. Chunki inson ta'lim-tarbiya tufayligina hayotini davom ettiradi va rivojlantira oladi.

“Bugungi kunda ta'lim jarayonida o'zini o'zi rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratilib, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashda, ularda innovatsion kompetentlikni takomillashtirishda o'z-o'zini rivojlantirish tizimining ahamiyati ortib bormoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimini isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlar ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish nazarda tutilgan”[1] bir qator me'yoriy-huquqiy asoslar ham o'z-o'zini rivojlantirish orqali ta'lim jarayoni sub'yektlari kompetentligini takomillashtirishga qaratilgan.

Davlatimizda “Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi” g'oyalarini amaliyotga tadbiq etish, ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar muvaffaqiyatini ta'minlash, ta'lim muassasalarida faoliyat olib borayotgan o'qituvchi, tarbiyachilarining ma'naviy qiyofasi hamda kasbiy mahoratlariga bog'liqdir. Shunday ekan, har bir pedagog O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi qonunida ko'rsatilganidek, o'z mutaxassisligi bo'yicha tegishli ma'lumotga ega, yuksak kasbiy tayyorgarlik va yuqori axloqiy fazilatlar sohibi bo'lishi zarur.

Hozirgi kunda pedagog uchun qo'yiladigan kasbiy talablarni uch asosiy guruhga ajratsak:

*umuminsoniy xususiyatlar,

*o'qituvchi kasbining alohida jihatlarini belgilovchi xususiyatlar:

*fan bo'yicha maxsus bilim hamda ko'nikmalar.

Psixologlar kasbiy faoliyatni asoslashda shaxsning aqli, hissiyoti va irodasi sintezini o'zida aks ettiruvchi pedagogik qobiliyatlar guruhiga murojaat qiladilar.

Pedagogik qobiliyatlarga – istiqbolni belgilay olishlik, didaktika, loyihalay olishlik, tezkor natijaga erishishlik, kommunikativ va tashkilotchilik hamda kreativlik kiradi. Shu bilan birgalikda, u umuminsoniy xususiyatlar, ma'naviy-psixologik, ijtimoiy-psixologik, individual-psixologik

qobiliyatlar, amaliy bilim va ko'nikmalar ya'ni umumpedagogik (axborot, rivojlantiruvchi), umummehnat (loyihalash, tashkilotchilik), mustaqil tashkil bo'luvchi (bilimlarni tizimlashtirish va umumlashtirish) xususiyatlar pedagog shaxsining psixologiyasi tarkibida alohida ajralib turishi kerak.

Pedagog o'qituvchi shaxsining kasbiy yo'nalishlari – pedagogik iste'dod, kasbiy pedagogik ishtiyoq, kasbiga bo'lgan qiziqishi kabilardir. O'qituvchilik kasbiga bo'lgan qiziqish pedagogik yo'naltirilganlikning asosi hisoblanadi, u pedagogik faoliyatga, bolalarga, ota-onalarga bo'lgan ijobiy munosabatda hamda pedagogik bilimlarni egallashga bo'lgan intilishda o'z aksini topadi.

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan globallashtirish zamonda noyob kapital sifatida inson kapitali – shaxsga qo'yilayotgan talablar kuchayib bormoqda. “O'zining borligini anglashi, odamning o'zini kim deb bilishi - o'quvchi, ishchi, o'qituvchi, muhandis va shunga o'xshash deb anglashi, o'zining o'tmishini va kelajagini anglashi, boshqa kishilar bilan o'zaro munosabatini anglashi, o'z huquq va burchlarini anglashi, o'zining fazilat va kamchiliklarini va shunga o'xshashlarni anglashi o'zini anglashga kiradi. Shaxs o'zini anglaganligidan o'zini-o'zi kuzata oladi va o'zini-o'zi bilib oladi, ko'ngildan o'tgan kechinmalarni tushuna oladi, o'zining xatti harakatlariga o'zi tanqidiy ko'z bilan qaray oladi. Shaxsning o'zini anglashi va o'zini bilishi o'z xulq-atvorini boshqarish uchun zarur shartdir, o'zini-o'zi tarbiyalash uchun o'z aqlini o'zi o'stirishi uchun zarur shartdir” [2].

O'z-o'zini baholash natijalarini inobatga olgan holda o'z-o'zini rivojlantirish, garchi bu murakkab jarayon, mashaqqatli mehnat bo'lsa-da, o'ziga xos afzalliklarga ega, shuningdek, rahbar uchun individual, shaxsiy rivojlanish kafolatiga xizmat qiladi. Bunda motivatsiya, ya'ni shaxsiy va kasbiy taraqqiyot ehtiyoji, ishtiyoqi darajasi bevosita kasbiy yuksalish dinamikasi oshadi, faoliyat natijaviyligi, samardorligini ta'minlanadi.

“O'qituvchilik kasbiga kirish va pedagogik mahoratni egallash jarayoni, uni maktab o'qituvchilar jamoasiga kiritib, unda o'z o'rnini topib keta olishiga bog'liq. Jamoaning yordamidan yuz o'girmaslik, qiyinchiliklarga duch kelganda ruhan tushmay, o'z xatolarini ko'ra bilish va uni yo'qotish uchun harakat qilish uni o'qituvchi bo'lib shakllanishidan darak beradi. Shu bilan birga o'z-o'zini tarbiyalab borishga, o'z ustida tinmay ishlashga harakat etish kasbiy fazilatlarining ajralmas qismi hisoblanadi.”[3, 45].

Mashhur pedagog Yan Amos Komenskiy “O'qituvchilik yer yuzidagi har qanday kasbdan ko'ra yuqoriroq turadigan juda faxrli kasb” ekanligini ta'kidlaydi. O'qituvchi obrazini tasvirlar ekan, uning shaxsida quyidagi fazilatlar bo'lishi maqsadga muvofiqligiga urg'u beradi: vijdonli, ishchan, sabotli, axloqli, o'z ishini sevuvchi, o'quvchilarga otalaridek muomala qiluvchi, ularda bilimga havas uyg'otuvchi, o'quvchilarni o'z ortida ergashtiruvchi va o'z e'tiqodiga ega bo'lgan shaxs.

Bo'lajak pedagoglarning o'z-o'zini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish va o'z kasbiy faoliyatini amalga oshirishi uchun quyidagi shaxsiy sifatlar zarur: texnik fikr yuritish, ijodkorlik, o'z kuchiga ishonish, o'z kasbiy mahoratini tinmay oshirib borish, jarayonlarni emotsional-qat'iylik bilan boshqara bilish, kasbiy kompetentsiyaning yuzaga chiqishi natijalari shular jumlasidandir.

Ijodiy faoliyat – insonning uzoq faoliyati asosi, barcha moddiy va ma'naviy boyliklari manbaidir. Bo'lajak o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda, insonning ijodkorlik faoliyati, ijodiy fikrlashining asosiy unsurlari shakllanishi darajasi katta ta'sir ko'rsatadi va o'qituvchilik faoliyatining sermahsulligini oshiradi.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019 yil 8 oktyabr, PF-5847-son Farmoni. www.lex.uz.
2. Арипов З., & Сайдумарова М. (2021). Zamonaviy o'qitish metodlari orqali iqtidorli o'quvchilarni tarbiylash va rivojlantirish. *Общество и инновации*, 2(12/S), 86-92.
3. Qosimova X.N. Kitobxonlik ko'nikmasini shakllantirishda oilaga pedagogik tavsiyalar berish. *SCIENTIFIC PROGRESS SCIENTIFIK JOURNAL*. ISSN: 12-81-1601, APRIL, №6 2021 107-110.
4. Qosimova X.N. Vospitanie sensorного восприятиya u detey doshkolnogo vozrasta. *SCIENTIFIC PROGRESS SCIENTIFIK JOURNAL*. ISSN: 12-81-1601, APRIL, №6 2021 102-106.
5. Qosimova X.N. O'zbekistonda kutubxona va kitobxonlik tarixidan. *AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARNING ZAMONAVIY MUAMMOLLARI VA YECHIMLARI*. 2021 YIL, 676-678.
6. Qosimova X.N. The role of reading culture in increasing the effectiveness of education and upbringing. *ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH*. 2022, 4 April.
7. Кастмова Х.Н. Воспитание сенсорного восприятия у детей дошкольного возраста. *Scientific progress*. 2021.
8. Qodirov X., Qosimova X. Tarbiya fani o'qituvchisining tashkilotchilik madaniyatini rivojlantirish bo'yicha sirtqi ta'lim talabalarida didaktik ta'minotini takomillashtirish. *INNOVATION KONSEPTUAL GLOBALLASHUV INTELLEKTUAL KONSEPSIYA MEXANIZM METOD TEXNOLOGIY*. 2023: 1-6, International Congress on Models and Methods in Modern investigations (Poland).
9. Qosimova X. Kitobxonlik ko'nikmalarini shakllantirishning metodi. *ILMIY TADQIQOT VA JAMIYAT MUAMMOLARI*. 46-49-b, 2023.
10. Qosimova X., Qodirov X. Oliy ta'lim talabalarida pedagogik mahoratini rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari. *Integration of Pragmalinguistics, FUNCTIONAL TRANSLATION STUDIES AND LANGUAGE TEACHING PROCESSES (ITALY)*. 7-11, 2023.